CODICIS
DN. IVSTINIANI
SACRATISSIMI PRINCIPIS
Imperatoris Auguſti,

LIBRI IX PRIORES,

CVM LECTIONVM VARIETATIBVS
diligentius quàm antea in margine appoſitis.

POST ACCVRSII COMMENTARIOS,

DVARENI, CONTIIq; ac aliorum Clariſſimorum Iuriſprudentum, maximè GOTHOFREDI, Additiones,

Nunc recens IACOBI ANELLI *de* BOTTIS, *ac* AVGVSTINI CARAVITÆ
Regiarum in regno Neapolitano Conſiliariorum, Adnotationibus illuſtrati.

Additis quàmpluribus Legibus, preter alias iam editas, quarum catalogum verſa pagina indicat:
Chronicis etiam Canonibus, factiſq; Regiis Conſularibus, ad diſcernenda Conſtitutionum tempora, & Romanæ hiſtoriæ cognitionem adiectis, qui ab ANTONIO CONTIO *ex authenticis tabulis, libris & monumentis collecti, & digeſti ſunt.*

TOMVS QVARTVS.

BIBLIOTECA UNIVERSITARIA - SALAMANCA

VENETIIS, Sub ſigno Aquilæ renouantis. M DCVI.
CVM PRIVILEGIIS.

INDEX LEGVM IMPERIALIVM SVIS LOCIS ET TITVLIS

nunc recèns additarum.

L. docere,de ſum.Trinit.
L.ſi quis donauerit,de ſacroſan.eccl.
L.priuilegia magna eod.titulo.
L.Conſtantinopolitana.eod.
L.chartularij.eod.
L.quoniam.eod.
L.qui in monaſterijs,de Epiſco.& cleri.
L.Epiſcopis.eod.
L.vnaquaque ciuitas.eod.
L.qui vult.eod.
L.monaſteria.eod.
L.omnem.eod.
L.omnem.ſemper eod.
L.ſanctiſſimum.eod.
L.ſacris canonibus.eod.
L.ſancimus.eod.
L.ſacris noſtris.eod.
L.ſancimus neminem.eod.
L.ſancimus neminem omnino,eod.
L.præſens eod.
L.neminem,de epiſcopali audientia.
L.priuatos.eod.
L.ſancimus,vt nemo.eod.
L.ſancimus in curationibus.eod.
L.differente.eod.
L.ſacram fecimus.eod.
L.certiſſimè eod.
L.electione.eod.
L.neque ſeruum.eod.
L.quæ de alea,de epiſcopa.audien.
L.de his.eod.
L.vbicunque de hæreticis.
L.Manichæi.eod.
L.hæretici.1.eod.
L.Manichæo.eod.
L.hæretici.2.eod.
L.Manichæi liberos.eod.
L.ex Manichæo.eod.
L.ſanctæ eod.
L.hæretici.3.eod.
L.quæ de Samaritanis.eod.
L.Græcus,de paganis.
L.ſi quid,eod.
L.qui poſt.eod.
L.in feſtiuitatibus,de Iudæis & cœlicolis.
L.pateant,de iis qui ad Eccleſiam confug.
L.qui habet.eod.
L.qui Imperatore,eod.
L.ſancimus,de mandatis Princip.
L.neque Comes,de offi.Com.rer.priuat.
L.nunquam de Aſſeſſori.& domeſti.
L.nullus,de aduocat.diuerſ.iudiciorum.
L.ideo.eod.
L.qui ſemel,de in ius vocan.
L.conſtitutio prohibet,de procuratoribus.
L.ſi fideiuſſor.eod.
L.pateat.C.de iureiuran.propter calum.
dan.
L.ſubtilitatem.C.de iudiciis.
L.omnes magiſtratus.eod.
L.qui ſacra,de ſportulis.
L.is cui.eod.
L.contra de teſtibus.
L.hanc legem.eod.
L.conſtitutio iubet.eod.
L.ſi conuentus.eod.
L.ſi poſtuletur,de ſi.inſtrumen.
L.ex pignore,de pignorat.actio.
L.vſuræ de vſuris.
L.præſens conſtitutio.eod.tit.de inoer.
perſon.
L.præſens conſtitutio.l.mandati.
L.illorum.vectigal.no.mili.non poſ.
L.hęc conſtitutio,de loca.& conduc.
L.vult conſtitutio de repudi.
L.vult conſtitutio.eod.
L.manifeſtum,de nuptijs.
L.ſacram.eod.
L.ſi filii,de ſecun.nup.
L.conſtitutio præcipit,de fructib.& lit.
expenſis.
L.iam trigeſima,de appella.
L.oportet.eod.
L.ex quo,de ædifi.priua.
L.neque monachus,de ope.publi.
L.ſi quis.d.fideiuſſo.
L.ſancimus,de infant.expoſit.
L.qui habent de bon.proſcrip.
L.conſtitutio de pęnis.
L.neminem oportet,de cuſto.reor.
L.conſtitutio iubet,de priua.carceri.
L.ſi miles,ſi re.vel accuſa.mor.fue.
L.maieſtatis rei,ad leg.Iul.maieſta.
L.qui confugientem,de crimi.ſacrilegij.

IMPE-

IN nomine Domini.] Iuſtinianus generis humani director, in præſenti rubrica, ſiue intitulatione tria facit: quia primò ponit diuini nominis inuocationem, per quam Deus veneratur. Secundò ponit propriam, & appellatiuam deſcriptionem, per quam præſens opus denominatur. Tertiò ſubdit intitulationẽ, per quam præſens opus penemiſaliter inchoatur. Secũda ibi, Codicis domini, &c. Tertia ibi, Repetitæ prælectionis, vſq; in finem rubricæ. hoc dicit ſecundum Bal. Vel aliter. Diuiditur iſta rubrica in tres partes. Prima eſt generaliſſima ad omne opus inchoandum, vſque ibi, Codicis. Secunda generalis ad totum illud volumen duntaxat: vſque ibi; De nouo Codice faciendo. Tertia ſpecialis ad iſtum primam conſtitutionem. hoc dicit ſecundum Paulum de Caſt.

a In nomine Domini.] Incipit à Deo: vt in l. de offic. præfecti prætorio Aphricæ. l. in nomine Domini.

b Iuſtiniani.] quia Iuſtini filius fuit, vt in ſ. it. de donat. §. eſt & aliud. & dicitur hoc ad differentiam trium Codicum, de quibus fit mentio in conſtit. 2. Accurſ.

c Sacratiſſimi.] quia in ſanctus, vel qui ſacras leges nobis tradidit.

d Perpetui.] id eſt generalis, Inſtit. de ſtriſſa ... & cur. reſponſ. ſ. j. de eden. l. edita. vnde illud, Iuxit edictum, &c. & in epiſtola, Omnis anima, &c. ponitur & aliter, vt diximus ff. pro ſocio, l. 1.

e Auguſti.] ab augeo, quò ad propoſitum, vt & matrimonium dicitur res indiuidua, licet quandoque diuidatur, vt Inſti. de pa. po. in prin. & C. de repu. l. conſenſu. Vel dicitur ab Octauio Auguſto, dicto ab augurior, quod eſt diuinare.

ADDITIO. Hic ſolet quæri, an donatio facta per Conſtantinum Papæ Sylueſtro, quia per eam diminutum eſt Imperium, valeat. Vide Ang. Aret. in ſuperſcrip. inſtit. & eos, ad quos ipſe remittit, quibus adde Abb. cont. 84. verſ. ſed in caſu noſtro. & gl. in verbo Conſtantinum, in clem. 1. §. porro præter, verſ. Iuſaq; omnia, de iureiurando.

f Repetitæ.] Iuſſit enim fieri primo Codicem ex tribus. & iterum iuſſit diſſolui, vt ibi apponeret quaſdam deciſiones, quas poſtea fecerat: & ſic iterum iuſſit ligari, & ideo dicit repetitæ, vt inf. de emend. Iuſtinia. Cod. per totum. §. in antiquis enim, &c. Item q; dicit prælectionis, i. lectionis, & eſt figura procheſis.* ſic ponitur, ff. de dot. præleg. per tot. tit.

rito, ſcilicet circa arma, & leges: circa arma ſcimus vos bene egiſſe, ſed quærimus qualiter feceritis circa leges? Reſpond. Imperator, quòd ea, quæ neceſſario corrigenda eſſe multis retro Principibus viſa ſunt, tamen nullus eorum ad effectum perduxit. nos in præſenti proponimus donare communi vtilitati, lites amputando, ſuperfluitatem conſtitutionum reſecando, & vnum Codicẽ ſub noſtro fœlici nomine componendo, in quo colligatur omnis ſubſtantia veterum Codicum, & nouellarũ Conſtitutionum. hoc dicit vſque ad verſic. ideoque. Sed inſtat quærens. Domine, quos ſapientes elegiſtis ad hoc opus faciendum? Reſpõ. Imperator, tria conſiderans, ſcilicet operis ponderoſitatem, operũ laborioſitatem, ſubſtantialitatem, & operis vtilitatem, quod ipſe elegit decem viros, quos nominat, & cognominat, ad hoc ſufficientes, & fama, & dignitate prædictos, & ſublimes. Hoc dicit vſq; ad §. quibus.

¶ Viſo caſu literali, ex textu reſultant notanda ſequentia. Et primò ibi, Interea, nota ſecundum Bald. & Paul. de Caſt. quòd Iuſtinianus ſe commendat, & prædeceſſoribus ſuis detrahit. Secundo nota, quod multa audacia eſt à Deo. Tertio, quod intentio Principis in generali eſt bonum publicum, non bonum priuatum, vel proprium. Quartò, quod tria ſunt, quæ præcipua ſunt, quæ pertinent ad publicam vtilitatem, ſcilicet prolixitatem litium amputare, multitudinem conſtitutionum inutilem reſecare, & leges in vnum componere, & congruè ſituare. Vltimo nota in verſic. ideoque, quod quidam ſunt, qui habent plura officia cum dignitate. & eſſe Magiſtrum legum eſt dignitas, ſecundum Bald. hic.

IN NOMINE [a] DOMINI

Noſtri Ieſu Chriſti Codicis Domini Iuſtiniani [b] ſacratiſſimi [c] Principis, perpetui [d] Auguſti [e] iuris enucleati ex omni vetere iure collecti [*] repetitæ [f] prælectionis incipit Conſtitutio prima. 1 †

TITVLVS I.

De [g] nouo Codice faciendo.

Retro viſa communiter vtilia, litiumq; deciſiua, audacter ſunt attentata, ſuperfluitate reſecanda. h.d. ſecundum Salyc. Vel ſic: Iſta fuit quædã epiſtola Iuſtiniani Imper. quam direxit Senatorib. vrbis Conſtãtinopolitanæ, vt patet in fine eius. h.d. ſecundum Pau. de Caſt.

Imper. Iuſtin. Auguſt. ad Senatum vrbis Conſtantinopolitanæ.

LEX PRIMA.

HÆc [h] quæ neceſſario corrigenda eſſe multis retro princip. viſa ſunt interea tamen nullus eorum ad effectũ ducere auſus eſt, in præſenti [i] rebus donare communibus, [k] auxilio Dei omnipotentis cenſuimus, [l] & prolixitatem [*] litium [m] amputare: [n] multitudiné [o] quidem cõſtitutionum, quæ tribus Codicibus, Gregoriano, Hermogeniano, atque Theodoſiano continebãtur, illarũ [p] etiam, quę poſt eoſdem Codices à Theodoſio diuinę recordationis, aliiſque poſt eum [q] retro Principibus, [r] & à noſtra etiam clementia poſitę [s] ſunt, reſecã da: [t] vno autem Codice ſub fœlici noſtri numinis [2] † vocabulo componendo, in quẽ colligi tam memoratorum

* Quidam putant hæc verba, iuris enucleati, ex omni vetere iure collecti hic additta ex inſcriptione Pandectarum.

1 † In nomine domini noſtri Ieſu Iuſtiniani ſacrat ſ. ſimi princi. perpetui Aug. inter ponunt Conſtitutiones de nouo Codice faciendo.

* Concor l. ponderoſitatem, operũ laborioſitatem, clemen de de iud. & cap. diſpendi. ac reſcrip. l. 6.

2 † Al. nominis.

h Hæc] ſcilicet tam correcta, vel melius, id eſt corrigenda ſecundum vos iudices. Et dic, quod hæc conſtitutio diuiditur in quatuor partes. Prima vſque illuc ideoque, &c. Secunda vſque illud, quibus ſpecialiter, &c. Tertia vſque illuc, hæc igitur. Quarta, & vltima ab inde vſque ad finem. Dic ergo hæc, quæ corrigenda ſunt.

i In præſenti.] Hoc verbum in præſenti determinat verbum donare, non verbum cenſuimus: quia contrarium aſſoneret per præteritum cenſuimus, Azo.

k Communibus.] id eſt communi vtilitati, quæ prouenit ex conſtitutionibus.

l Cenſuimus.] id eſt ordinauimus in corde, vel toti Reipublicæ, vel Imperio: alia tamen forma, quàm olim.

m Litium.] Quæ fiebant immortales, etiam repete multitudine. Accurſ.

n Amputare.] reddit attentũ, & facit ff. ſi cer. pet. l. quidam.

o Multitudinem.] alias multitudine, & tunc eſt, infra reſecanda, & melius.

p Illarum.] ſcilicet conſtitutionum.

q Eum.] ſcilicet Theodoſium.

r Retro principibus.] quò ad nos, id eſt ante nos.

s Poſitæ.] vt extrauagantes conſtitutiones.

t Reſecanda.] aliàs reſecando, & tunc habeas multitudinem aliàs reſecanda, & tunc multitudine.

DE NOVO CODICE FACIENDO.

Superior rubrica eſt communis ad totum librum, ſed quod ſequitur, ſcilicet de nouo Codice confirmando, ad conſtitutionem illam tantum: Azo.

HÆc quæ.] Hanc conſtitutionem diuide in quatuor partes, vt in gl. 1.

¶ Caſus in terminis nõ poteſt commodè poni: ſed loco caſus figura talem quæſtionem ſecundum Bal. Senatores ſ. fuerunt ab Imperatore hi: Domine, ſcimus, quod officium veſtra debet eſſe circa

* Multiplices figurarum ſpecies ponit gl. in verparte abla ta, in c. ſoretur, ext. de verb. ſign. Melius Al. in l. lib. 4. verſ. ſig.

vllam ea res vtilitatem ſecum allatura ſit, neque vt allatura aliquam ſit, vllis literarum monumentis eorum nomina cognoſci poſſint. Illud pene præterieram, quod cum primis dicendum erat, nonnullorum in pandectis, & inſtitutionibus ſenatuſconſult. quorum auctores non ordinarii, ſed ſuffecti fuerint, neque vt tempora deſignant, ſed quod ipſis auctoribus, primum omnium ad ſenatum relatum ſit, rogatæque exinde ſententiæ, mentionem fieri. Quo in numero, & Annæus Seneca, & alii complures fuerunt. Quapropter cum hæc ita ſint, rectè atque ordine facietis, ſique ad vtilitatem veſtram propenſo ſtudio, & ſumma animi alacritate in medium à me proferuntur, ea & boni conſulatis, & in eam accipiatis partem, in quam homines candidos, & humanitatis literis excultos accipere æquum eſt. Quare futurum eſt, vt non ſolum mei me laboris ingentes fructus percepiſſe arbitrer, ſed etiam ad ſimilia edenda multoq́ue maiora meditanda calcar addatis. Magna gratiæ pars eſt (inquit vulgare prouerbium) grato accipere animo, quæ gratis offeruntur. Valete & fruimini.

REGISTRVM.

A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T V X Y Z.

Aa Bb Cc Dd Ee Ff Gg Hh Ii Kk Ll Mm Nn Oo Pp Qq Rr Sſ Tt Vu Xx Yy Zz.

Aaa Bbb Ccc Ddd Eee Fff Ggg Hhh Iii Kkk Lll Mmm Nnn Ooo Ppp Qqq Rrr Sſſ Ttt Vuu Xxx Yyy Zzz.

Aaaa Bbbb Cccc Dddd Eeee Ffff Gggg Hhhh Iiii Kkkk Llll Mmmm Nnnn Oooo Pppp Qqqq Rrrr.

Omnes ſunt Quaterniones:

Tabula per ſe patet.

VENETIIS, APVD IVNTAS.

M D C V I.